

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**KŘESŤANSKÉ VÝTVARNÉ UMĚNÍ PŘI PRÁCI
VE VÝTVARNÉM KROUŽKU**

Vedoucí práce: PhDr. Bc. Zuzana Svobodová Ph.D.

Autor práce: Hana Kladivová

Studijní obor: Pedagogika volného času – kombinovaná

Ročník: 2.

2014

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

29. března 2014

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Bc. Zuzaně Svobodové Ph.D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	6
1 Umění	9
1.1 Co je umění	9
1.2 Umělecké dílo	9
1.3 Pojem krásy	11
1.4 Umění a kýtč	13
2 Křest'anské výtvarné umění	14
2.1 Počátky křest'anského výtvarného umění	14
2.2 Středověké výtvarné umění.....	15
2.3 Renesance.....	17
2.4 Novověk	18
2.5 Symbolika v křest'anských dílech	21
3 Děti a umění	22
3.1 Výtvarné umění ve vzdělávacích programech	22
3.2 Výtvarná výchova na 1. stupni základní školy.....	24
3.3 Námět ve výtvarné výchově.....	25
3.4 Tvůrčí čin ve výtvarné výchově.....	25
4 Děti mladšího školního věku	26
4.1 Poznávací procesy	26
4.2 Socializace dítěte.....	27
4.3 Volný čas.....	27
5 Výtvarný kroužek	29
5.1 Cíle práce ve výtvarném kroužku	29
5.1.1 Vnímavost k umění.....	29
5.1.2 Uchopení námětu - etické sdělení díla	30
5.1.3 Výtvarná činnost a další činnost k tématu	30
5.2 Vývoj výtvarného kroužku v časovém horizontu	31
5.2.1 Dlouhodobý plán.....	31
5.2.2 Biblické příběhy pro děti	32
5.2.3 Přirozený tok roku	32

5.2.4	Zaměření na umění v blízkém okolí	33
5.2.5	Dějiny křesťanského výtvarného umění od počátku po současnost	34
5.2.6	Zaměření na umělce nebo historické období	34
5.3	Práce nad uměleckým dílem	34
5.3.1	Kontext díla.....	34
5.3.2	Výtvarná složka díla	35
5.3.3	Základní etapy při rozboru uměleckého díla	36
5.3.4	Hovory nad dílem	36
	Závěr.....	38
	Seznam použitých zdrojů.....	40
	Příloha 1.....	43
	Příloha 2.....	48
	Příloha 3.....	49
	Abstrakt.....	50
	Abstract.....	51

Úvod

Tématem bakalářské práce je Křesťanské výtvarné umění při práci ve výtvarném kroužku pro děti mladšího a středního školního věku. Výchova uměním je proces, který pomáhá formovat osobnost dítěte po stránce emocionální, intelektuální a sociální a umožňuje jiný způsob vidění světa. Hotové výtvarné umění vytvářené po staletí je schopné zprostředkovat dětem pohled na díla, jejichž působením se u dětí rozvíjí respekt k umění, jeho kráse a myšlenkám. Vlastní výtvarné činnosti pomáhají rozvíjet tvůrčí dovednosti, vyjadřovat myšlenky a pocity způsobem dítěti vlastním a přirozeným. Předmětem této práce není, jak by mohl název evokovat, výuka náboženství, ani vlastní výtvarná práce dětí nebo výtvarné techniky, ale spíše celkové netradiční pojetí výtvarného kroužku jako volnočasové aktivity, která vede děti k tvořivému myšlení, hledání souvislostí, zkoumání problémů z více perspektiv a schopnosti vyjádřit se k danému tématu.

Cílem této bakalářské práce je nastítnit možnosti a jistá kritéria práce ve výtvarném kroužku, kde spojujícím tématem, určitým rámcem činností kroužku, bude *křesťanské výtvarné umění* v různých podobách, jehož prostřednictvím budou děti přiváděny k zájmu o umění. Obsahem činností kroužku by mohlo být poznávání umění jako celku, poznávání konkrétních uměleckých děl, vnímání a rozbor výtvarného díla, diskuse k tématům vybraných děl, výlety za kulturními památkami a vlastní výtvarné činnosti účastníků.

Proč zrovna *Křesťanské výtvarné umění*, když rámcem by mohlo být například umění obecně, umění určité epochy, moderní umění nebo umělecký směr? Za určitý historický časový zlom je považován počátek našeho letopočtu. Počátek křesťanství je počátkem jiné epochy a kultury v Evropě a tento vývoj se odráží i v umění, které, ačkoli staví na antických základech, získává zcela novou dimenzi. Křesťanské výtvarné umění se táhne dějinami jako pomyslná nit, kopíruje dějinné události, odráží myšlenky lidí své doby a dalo vzniknout mnoha vzácným a krásným dílům. Proč tedy nevyužít jeho potenciál a nerozvinout jeho prostřednictvím vnímavost k umění?

Umění je součástí naší kultury ať už se o umění zajímáme či nikoli. Pro někoho je jen nezajímavou okrajovou záležitostí, pro někoho neoddělitelnou součástí života, která zprostředkovává poznávání v kontextu historickém, uměleckém i etickém. Vnímání uměleckého díla, jeho zařazení do dějin, vnímání krásy vnější i vnitřní by mohlo být

obohacením života každého člověka. Poznávání umění v dětském věku nezaručí budoucí zájem o umění, ale mohlo by ovlivnit názory a budoucí postoje k umění, estetické cítění a vztah k hodnotám. Hlavním cílem práce je nalezení způsobů a postupů, jak toto poznávání uskutečnit.

Vzhledem k tomu, že východiskem jsou činnosti spojené s uměním a uměleckými díly, bude třeba definovat, co vlastně je umění a umělecké dílo, jak se odlišuje od věci, která uměleckým dílem není, a podívat se na pojem s uměním úzce souvisejícím, pojem krásy, názory na krásu a její vnímání, na její odraz v umění v průběhu času a také na rozpory při chápání jejího významu v životě člověka, které jsou důležité při odkrývání uměleckých prací určitého období. Pro rozlišení umění od kýče je třeba uchopit pojem kýče, který i přes svou zdánlivou neškodnost proniká podbízivě do všech oblastí kultury a života. Cílem práce s dětmi není naučit je rozlišit kýč od umění, ale získat základ pro lepší orientaci a schopnost vlastního úsudku v této oblasti, tedy, jak je definováno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, umělecké osvojování světa s estetickým účinkem s aplikací v ostatních oblastech života.

Tématem práce je Křesťanské výtvarné umění a jeho historický kontext. Je třeba podívat se na vývoj křesťanského výtvarného umění od počátků křesťanství přes středověk, renesanci až po současnost a jeho význam v určitém období. Každé období má svou charakteristiku, svůj historický a kulturní kontext, který je důležitý k pochopení sdělení dané doby, bez něhož nelze výtvarné dílo vnímat komplexně. Křesťanské výtvarné umění v celé jeho obsažnosti není ani zdaleka možné popsat v několika kapitolách. V jednotlivých obdobích bude stručně naznačeno historické východisko, charakteristika uměleckého období a několik málo zástupců z dlouhé řady umělců, převážně z řad malířů, i jejich uměleckých děl.

Otázkou je, proč vůbec přivádět děti k umění a umění k dětem? Potřebují děti a mládež umění? Proč seznamovat děti s uměleckými díly? Může mít umění vliv na vytvářející se osobnost, postoje a celkovou životní orientaci dítěte nebo mladého člověka? K nasměrování by mohly napomoci Národním program rozvoje vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, konkrétně oblast Umění a kultura, v níž jsou vymezeny základní cíle a kompetence této oblasti, které vycházejí z požadavků společnosti a možností dětí daného věku a měly by vyjadřovat požadavky výtvarného kroužku. Pokud zůstaneme u cílů a kompetencí, neméně důležitý je rozvoj komunikativních dovedností v kroužku a socializace dítěte.

Skupina, pro kterou je kroužek koncipován, jsou děti mladšího, případně středního školního věku. Jsou děti v tomto věku schopny zapojit se do diskuze o umění, uměleckém díle, o kráse a ošklivosti? Zde je třeba vycházet z vývojových možností poznávacích procesů dětí daného věku. Odpovídají požadavkům kroužku a naopak dokáže kroužek naplnit požadavky dětí? Výtvarný kroužek patří mezi volnočasové aktivity. Volný čas a jeho naplnění jsou pro dítě přinejmenším srovnatelně důležité jako škola. Vymezení pojmu volný čas a jeho funkci, cíl a význam i to, na čem staví, se pokusím vysvětlit ve vztahu k dětem školního věku. Z potřeb a možností konkrétní věkové skupiny bude nutné vycházet při přípravě všech činností kroužku

Zájmový kroužek by měl mít jasně definované cíle. Jaké jsou cíle tohoto výtvarného kroužku? Kroužek není zaměřen pouze na vlastní výtvarné činnosti, ale, jak již bylo zmíněno, jedním z cílů je poznávání umění a zároveň s tím rozvoj vnímavosti k umění. Každé umělecké dílo má svůj obsah, o něčem vypovídá. Co je obsahem, námětem, co sděluje pozorovateli a jaký význam sdělení má, je další možností, jak dílo uchopit. Právě z námětu díla by mohly vycházet další činnosti kroužku.

Křesťanské výtvarné umění zahrnuje dějinné období dlouhé dva tisíce let. To je poněkud široký záběr pro výtvarný kroužek. Proto bude třeba zhodnotit, co je pro danou skupinu dětí vhodné a vymežit kritéria pro rozdělení kroužku na určité úseky, nebo bloky, které budou vytvořeny právě s ohledem na potřeby dané skupiny. Tyto bloky je třeba blíže vymežit.

Jednou z hlavních činností dětí by měla být vlastní práce nad uměleckým dílem, která umožní vnímání díla v kontextu historickém, etickém a výtvarném. Činnost by měla být vycházet právě z poznatků a závěrů vyplývajících z této práce, které se budou postupně odkrývat a vyjasňovat a které považují za stěžejní vzhledem k cíli práce. Pokud takto koncipovaný výtvarný kroužek povede k rozvoji zájmu o umění, k zvýšení vnímavosti, k rozvoji kritického myšlení a k celkovému rozvoji dítěte v mnoha oblastech, pak bude možné říci, že práce splnila svůj účel.

1 Umění

1.1 Co je umění

Umění bylo a je součástí každé kultury, přesto je těžké najít definici, která by dokázala bez pochybností popsat fenomén umění. Je umění to, co se líbí, co považuje většina lidí za krásné, co má hodnotu, určité kvality? Důvod, proč se někomu líbí či nelíbí například obraz, může být ovlivněn mnoha faktory, třeba vzpomínkou, dojmem, podobností s něčím, nebo tím, co bychom na obraze rádi viděli. Lidem se líbí to, co je hezké a přitažlivé, ale nemůžeme říci, že vše obsahově hezké je uměním. Pro mnoho lidí je známkou umění správné a přesné zobrazení viditelného světa, přesto i zde se ne vždy jedná o umění. Velmi zjednodušeně bychom mohli říci, že o umění se jedná, pokud umělec do díla vloží a vyjádří city, dílo má emocionální náboj, je vyvážené, sladěné, má správné proporce, barvy, když se vše podaří, aby nebylo třeba cokoli ubrat či přidat a pozorovatel díla toto vnímá a vidí.¹

Umění by mělo plnit estetickou funkci, tedy mělo by působit a fungovat převážně esteticky a být předmětem zálibení bez dalšího praktického zřetele.² Kromě toho by umění mělo podněcovat člověka k zamyšlení, novým asociacím, otázkám, k novým pohledům na svět.³ Požadavky jsou kladeny i na pozorovatele, je třeba stále se učit umění vnímat a snažit se mu rozumět. Pojem umění často splývá s pojmem umělecké dílo. Někdo si pod pojmem umění představí souhrn uměleckých děl, jiný konkrétní umělecké dílo.

1.2 Umělecké dílo

Existují různé definice a názory, které se snaží vysvětlit, co je umělecké dílo. Může to být fyzický objekt, věc z určitého materiálu, který musí být specificky organizován a tvarován. Pak by ovšem byl každý zručnější člověk za dodržení daných podmínek, schopen vytvořit umělecké dílo. Za umělecké dílo také považujeme předmět nebo věc, která splňuje určité estetické požadavky, jako harmonie, rovnováha, tvar, barevnost. Ale

---

¹ Srov. KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 34 – 66.

² Srov. MUKAŘOVSKÝ, J. In PTÁČKOVÁ, B.; STIBRAL, K. *Estetika na dlani*, s. 8.

³ Srov. KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 34 – 66.

co dělá věc uměleckým dílem? Michelangelo prohlásil, že „socha je kus kamene, jemuž tvůrčí duch vtiskl přesný tvar“.⁴ Je to tedy především osoba umělce, který zprostředkovane vyjadřuje svůj pohled na svět, odhaluje svou duši a vydává do díla část sama sebe. Umělecké dílo něco zastupuje, je určitým znakem, a pak pohled na dílo může vyvolat procesy a stavy, které zastupuje. I když se dílo vztahuje ke konkrétní věci nebo události, není důležité to, co dílo zastupuje, ale jak to zastupuje, protože právě od toho se odvíjí komunikace mezi dílem a pozorovatelem.⁵

Jedna věc se různými lidmi může jevit odlišně, jak je odlišný jejich přístup. Schopnost měnit přístup, či spíše být přístupný změně procesu jevení, je jednak do jisté míry individuální schopností jedince, ale je také daná možnostmi a zkušenostmi v průběhu jeho vývoje a určitou citlivostí člověka. „*Malířství je poezie, kterou vidíme*“,⁶ prohlásil kdysi Leonardo da Vinci. Někdo ji vidí, někdo ne.

Co způsobí, že pohled na určitou věc je požitkem a prožitkem? Co dělá onu věc tak výjimečnou? Můžeme hovořit o předkládání pravdy ve smyslu odkrytosti, která jsoucno ukazuje určitým způsobem, a tento způsob většinou bereme za jediný správný. Je výjimečnost díla právě v tom, že umělec se dokázal na jsoucno dívat jiným způsobem a tento svůj způsob vidění vložil do svého díla? Je možné vidět rozdíl mezi uměleckým dílem a věcí v tom, že umožňuje nechat věci jevit se jiným způsobem a odhalovat něco, co dosud nebylo vidět, co bylo zakryté. V uměleckém díle se děje pravda a je to právě člověk, kdo na ní má účast. „*V tom, že tu chrám stojí, se děje pravda*“⁷ a je zde účast člověka. „*Umělec ponechává neskrytost, aby se děla jako taková ve vztahu k celku jsoucího, spolupůsobí na osvětlení sebeskrývajícího bytí. Umělec nechává vyniknout, vzniknout, prýštit pravdě*“.⁸ Je tedy ona pravda, kterou dokáže umělec vyjevit, tím, co na pozorovatele uměleckého díla nejvíce působí? Schopnost nechat vzniknout a prýštit pravdě je zřejmě jistou specifickou schopností umělce. A je možné naučit se vidět pravdu, či zdokonalit se ve vidění pravdy? „*Umět se dívat znamená zahlédnout ve*

---

⁴ Srov. HLAVÁČEK, L. *Řeč tvarů: umění vnímat umění*, s. 12.

⁵ Srov. KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 40 – 65

⁶ HLAVÁČEK, L. *Řeč tvarů: umění vnímat umění*, s. 12.

⁷ Srov. HEIDEGGER, M. *Dílo*. Cit. dle SVOBODOVÁ, Z. *Dílo*. In HOGENOVÁ, A.; MOSKALOVÁ, J. (ed.), *Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu*, s. 173

⁸ SVOBODOVÁ, Z. In HOGENOVÁ, A., MOSKALOVÁ, J. (ed.), *Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu*, s. 173.

ztvrdlém pohybu arché, telos atd. To neumí každý na potkání“⁹ Tomuto procesu říkáme rozumění.¹⁰

1.3 Pojem krásy

Co je krása? Krása je abstraktní pojem a je obtížné hledat její definici. Stejně jako dnes i v minulosti různé kultury i každá doba se snažily definovat krásu. Platón říkal, že krása existuje v ideálním stavu čisté mysli, ale tohoto stavu není možné dosáhnout, že krása je odleskem ideje krásy, která je věčná. Platón také spojuje pojmy krása a krásno s pojmy dobra a ušlechtilosti. V tomto smyslu je krása umění nadřazena.¹¹ Aristoteles chápal umění jako schopnost vytvořit něco ve sféře možností jednak z touhy napodobovat a z radosti z napodobení, která vyvolává jistý estetický cit z krásy. Krásu lze najít a poznat, je to objektivně existující hodnota vyznačující se určitými znaky jako obrazotvornost a dějová tvárnost. Umění má poskytovat libost, ale nejvyššího cíle dosahuje, je-li schopné působit na lidský charakter.¹²

Ještě středověké chápání krásy vycházelo částečně z antických názorů, ovšem základním textem byla bible, jejíž obsah se odráží v umění i v celé kultuře. Středověké vnímání krásy lze pochopit pouze proniknutím do cítění té doby. Povědomí krásy zahrnovalo nejen smyslové vnímání, ale především bylo duchovní záležitostí. Ozývaly se však i hlasy proti užívání „*výtvarných prostředků při výzdobě chrámů*“¹³, které odvádějí pozornost od posvátného místa a od modlitby, kdy lidé místo uctívání obdivují se kráse. Pokud je použito krásné sakrální umění, mělo by sloužit k didaktickým účelům, a řečeno slovy Honoria z Autunu „krása má okrášlit příbytek Boží, má připomínat životy světců a má být potěšením nevzdělaných lidí. Čeho nemohou nabýt prostřednictvím písma, bude jim předáno pomocí vyobrazení“¹⁴. Středověký člověk stěží odděloval hodnotu krásy a užitečnosti. Podobně je vymezena krása i později – krásné vzbuzuje libost, protože zobrazuje něco účelného, v kráse byla viděna její

---

⁹ HOGENOVÁ, A. Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu. In. HOGENOVÁ, A.; MOSKALOVÁ, J. (ed.), *Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu*, s. 8.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 9.

¹¹ Srov. HLAVÁČEK, J. *Řeč tvarů: umění vnímat umění*, s. 16.

¹² Srov. tamtéž, s. 19.

¹³ ECO, U. *Umění a krása ve středověké estetice*, s. 19.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 29,33.

účelovost¹⁵, ale také „*Krása je forma účelnosti předmětu, nakolik ji na něm vnímáme bez představy účelu.*“¹⁶ Po celou dobu středověku je také přítomný protiklad mezi pomíjivou vnější krásou a nehynoucí krásou vnitřní, jak ukazují hrůzně vypadající těla mučedníků prodchnutá vnitřní krásou. Tento rozpor se později vytrácí a člověk se znovu přiklání k přirozenému smyslu pro krásu. Řečeno slovy Tomáše Akvinského či Viléma z Auvergne: „*Krása je to, co nás těší, když to vidíme.*“ Podle Akvinského si krásu vyžaduje tři vlastnosti: úplnost či dokonalost, náležitou proporci čili harmonii a jasnost či lesk, tedy jasné a zářivé barvy.¹⁷

V době renesance byla snaha specifikovat pojmy *krása* a *ošklivost*. Krásné je to, co lahodí oku, je harmonické a má správné proporce, oproti tomu ošklivost je určitá nedokonalost, nedostatek, ošklivý je zdeformovaný nebo starý člověk. Jako předsudek přetrvává toto vnímání krásy dodnes. I přesto, nebo právě proto, Leonardo da Vinci projevil zaujetí zdeformovanými lidskými těly, která studoval a kreslil.¹⁸ Malíř Caravaggio roku 1602 namaloval obraz *Svatý Matouš*, kde Matouš je obyčejný, starší a chudý muž s pleší a bosýma nohama, což se neslučovalo s představou světce a Caravaggio byl nucen namalovat nový obraz.¹⁹ V klasickém umění byla krásu jedním z hlavních témat a funkcí umění bylo její zpodobnění podle tehdejšího ideálu krásy. Plnoštíhlá postava ženy na barokním obraze se neslučuje s dnešní představou krásy, proto však nepřestaneme obdivovat barokní díla.

Dnes víme, že „*krása obrazu nespočívá v kráse daného námětu*“²⁰, a že umění a krásu nemohou být omezeny jen na to, co je příjemné pro lidské smysly, ale je žádoucí, aby bylo spojeno s filozofickou moudrostí: „*má-li být krásno skutečnou hodnotou, musí se shodovat s dobrem, s pravdou a se všemi dalšími atributy bytí a božství*“.²¹

---

¹⁵ Srov. KUNZMANN, P.; WIEDMANN, F.; BURKARD, F.-P. *Encyklopedický atlas filosofie*, s. 165.

¹⁶ Tamtéž, s. 165.

¹⁷ Srov. tamtéž, *Encyklopedický atlas filosofie*, s. 119

¹⁸ Srov. HLAVÁČEK, J. *Řeč tvarů: umění vnímat umění*, s. 21.

¹⁹ Srov. GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*, s. 24.

²⁰ Tamtéž, s. 16.

²¹ ECO, U. *Umění a krásu ve středověké estetice*, s. 29.

1.4 Umění a kýč

Jak rozpoznat umělecké dílo od díla bez umělecké hodnoty? V čem je hodnota uměleckého díla a jaký je rozdíl mezi uměleckým dílem a kýčem? Kýč je líbivý a pro většinu lidí přitažlivý, přesto je umělecky vzdělanými lidmi považován za defektní. Defektnost může být ve zvoleném tématu, obvykle považovaném za krásné, které má silný emocionální náboj a vyvolávají nereflektivní odezvu. Většinou jsou tématem univerzální motivy, např. roztomilá mláďátka, děti, pláže při západu slunce, dvojice v měsíčním svitu, nebo ideologická témata. Podmínkou je snadná rozpoznatelnost a identifikovatelnost s tématem a jeho realistické zobrazení. Je těžké ztotožnit se například s kubisticky zpodobněným plačícím děťátkem. Další podmínkou uměleckého díla je transformace asociací, to, že se po jeho zhlédnutí změní naše vnímání světa, odhalí se nám nové skutečnosti. „*Umění není skutečnost, ale transformace skutečnosti, která v nově vytvořených relacích vyvolává novou emocionální odezvu.*“²² Kýč tedy neobohacuje asociace spojené s dílem. Kýč také nevytváří krásu, jeho líbivost je způsobena jeho sentimentální vlezlostí, ne estetickými kvalitami, přestože vytvoření kýče vyžaduje stejnou zručnost, jako vytvoření uměleckého díla.²³

Počátky kýče jsou známy teprve od poloviny devatenáctého století, je produktem průmyslové revoluce. *V předchozích historických obdobích, zvláště v době antické, mělo umění naprosto jinou funkci než v době naší, bylo spojeno s náboženskou, etickou či politickou tematikou, což jej činilo „absolutním“, neměnným, věčným (samozřejmě vždy v rámci jeho kulturně-spoločenského kontextu).*“²⁴ Proto o dílech starších období nelze říci, že jsou kýčem. Například ve středověku muselo být dílo srozumitelné, rozpoznatelné a čitelné pro běžného pozorovatele. V každé době vznikala nevkusná díla, ovšem velký dopad nastal teprve s rozšířením masové kultury. To, co kýč znázorňuje, může být krásné, ale věc sama je ošklivá, nevkusná.

Často nerozeznáme, zda je dílo nevkusné nebo naopak výjimečné. „*V umění nikde nejsou jasné hranice. Kýč dnes hraje spíše roli fenoménu, než že by působil jako estetická kategorie. Když někam postavím trpaslíka, nezkoumá se, jestli je hezký, nebo ošklivý. Jde o symbol či sociální signál.*“²⁵ Nejednoznačnost rozlišení umění a kýče mnoho lidí mate a nevědí, jak k určitým věcem přistupovat.

²² DEWEY, J. In KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 53.

²³ Srov. KULKA, T. *Umění a kýč*, s. 57-60.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 80.

²⁵ KNÍŽÁK, M. Dohánět svět v umění je špatné. *Učitel'ské noviny*, 2013, roč. 116, č. 36, s. 11.

2 Křesťanské výtvarné umění

2.1 Počátky křesťanského výtvarného umění

Stěžejním tématem prvotních křesťanů byla jejich víra, neboť „byli chudí a přesto jim patřilo vše“²⁶, i když byli až do počátku 4. století krutě pronásledováni. V počátcích křesťanství byla jednou z důležitých křesťanských obcí obec římská a právě zde vznikala první díla křesťanských umělců.²⁷ Nejstarší díla z té doby zůstala dochována v římských katakombách, kam křesťané pochovávali své mrtvé a tyto se stávaly místem setkávání věřících, místem kázání evangelií, obřadů a oslav. V tomto nevládném prostředí katakomb začala vznikat první díla. Nejednalo se o umělecká díla v pravém slova smyslu. Nástěnné malby, či spíše ilustrace, jsou ve výrazu i provedení primitivní, jejich smyslem bylo obrazové ztvárnění pravdy, víry a událostí vztahujících se k víře a počátkům zrození křesťanství.²⁸ Jsou jakýmsi obrazovým hlásáním pravdy. S nadsázkou by se dalo říci, že první díla se podobají jeskyním kresbám pravěkých lidí. Ti jednoduše a symbolicky zobrazovali to nejpodstatnější v jejich životě - potravu těla, křesťané symboly víry - potravu ducha.

Jedním z takových děl je nástěnná malba *Noe s holubicí* (300-500, katakomby sv. Marcela a Petra, Řím), kdy Noe sám stojí v arše, připomínající krabici, a holubice mu přináší olivovou ratolest. Podobně jako Noe, i ostatní mohou být zachráněni skrze víru.²⁹ Stejně poselství přináší i obraz *Tři mládenci v peci ohnivě* (asi 300, Priscilliny katakomby, Řím). Jedná se o tři židovské hodnostáře za vlády krále Nabukadnesara, kteří vyšli z ohně nepoškozeni, neboť neztratili víru.³⁰

Význam nejranějšího křesťanského umění tkví v jeho silném symbolickém významu: ryba je zřejmě nejstarším křesťanským symbolem, označuje spojitost se zázrakem rozmnožení chlebů a ryb, apoštolové byli převážně rybáři a *rybáři lidí*, Kristus byl zobrazován jako dobrý pastýř zachraňující duše, jako ryba, révová ratolest nebo beránek apod.³¹

²⁶ Srov. BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 1K 6,10

²⁷ Srov. JANSON, H. W.; JANSON, D. J. *Cesty malířského umění: Přehled vývoje malířství od pravěku do současnosti*, s. 39.

²⁸ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 10-1.1

²⁹ Srov. tamtéž, s. 11.

³⁰ Srov. BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Da 3,13 – 30.

³¹ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 11.

Od 4. století, po přesunutí sídla křesťanské církve do Byzance, docházelo k prolínání řeckořímských a orientálních uměleckých forem a vznikl **byzantský umělecký styl**. V tomto slohu byly postaveny mohutné křesťanské chrámy na křížovém půdorysu s čtyřmi stejně dlouhými rameny zdobené mramorem, nástěnnými malbami a často typickým znakem byzantského umění - barevnou mozaikou, malých destiček mramoru, kamene či skla zasazených do omítky. Hlavním námětem byly výjevy z křesťanských dějin a křesťanské víry, výrazné zářivé barvy mozaik vyvolávaly úchvatnou představu krásy nebes. Vzácné památky z tohoto období se dochovaly v Ravenně či v Classe v Itálii, např. *Ovečka laskaná Mojžíšem*, bazilika San Vitale, Ravenna (asi 500-600) nebo *Dobry pastýř*, Mausoleo di Galla Placidia, Ravenna (asi 425-450).³² Postupně docházelo k rozdělení umělecké tradice Byzance a západu, který poměrně stagnoval. V Byzanci se stala typickým žánrem *ikona*, přenosný svatý obraz, převážně malovaný na dřevě, ale i v mozaice, ve zlatě nebo emailu, se strnulými majestátními postavami. Právě přenosnost ikon pomohla šíření pravoslavného náboženství do dalších zemí, zejména slovanských. Byzantský sloh se udržel poměrně dlouho bez výraznějších změn. Do tohoto období zasáhl v 8. století *ikonoklasmus*, který zakazoval uctívání obrazů a symbolů s poukazem na Desatero a zákaz zobrazování Boha, v jehož důsledku byla nenávratně zničena mnohá výtvarná díla.³³

V období raného středověku se v západní Evropě se začaly vymezovat dnešní národy, na které působilo počínající křesťanství. V tomto nestabilním období se církve stává stabilizujícím prvkem. Šíření víry a vzdělanosti připadlo mnichům, ať už jejich misemi či opisováním biblických textů s výtvarným doplněním.

2.2 Středověké výtvarné umění

V 8. – 10. století se ve franckém království rozvinula **Karolínská renesance**, vycházející z antiky. Důležitou součástí umění byla umělecká řemesla a iluminování rukopisů.³⁴

Románský styl se v 11. století rozvíjí v severní Itálii, jižní Francii a Španělsku. Je jakousi obrodou, novým rozmachem, vyjadřující se jak architekturou velkých staveb,

³² BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 12 – 2.2

³³ Srov. DĚBICKI, J. et al. *Dějiny umění: malířství, sochařství, architektura*, s. 57 - 65

³⁴ Srov. tamtéž, s. 70

tak monumentálním sochařstvím i malířstvím a drobným uměním. Díla se vyznačovala dokonalou řemeslnou zručností, ať se jednalo o reliéfy, sochařskou výzdobu na katedrálách, např. *Poslední soud* na portálu katedrály v Autunu (asi 1125-1135), nebo Klosterneuburský oltář zdobený zlatem a emaily (1181), či iluminace rukopisů.³⁵

Jednotlivé země se poměrně lišily ve stylu. V zemích západní a severní Evropy, hlavně ve Francii, ale i v Anglii a dalších zemích přechází v průběhu 12. století románský styl v *gotický*, který se místy udržel až do 16. století. Gotické prvky, oproti románským, působí dojmem lehkosti, vzletnosti a vzdušnosti, jsou více prosvětlené, dochází k velkému rozvoji sochařství a malířství. V gotice, zejména v katedrálách ve Francii, vrcholí použití vitráží, barevné mozaikové výplně oken ze spojovaných skel.³⁶ Ve třináctém století probíhá duchovní obnova, např. vlivem života Františka z Assisi a jeho důrazem na mravní čistotu, chudobu a poslušnost Kristových přikázání, která ovlivnila i umělecké směry. Dochází k životnějšímu a lidštějšímu zobrazování jak biblických námětů, zejména ukřižování, tak hrozby světského hříchu.³⁷

Od umění v Evropě se odlišuje italské umění, kde rivalita mezi jednotlivými městskými státy dala vzniknout výrazným uměleckým stavbám, sochám, freskám a obrazům. Hlavní inspirací umělců bylo náboženství.³⁸ Dodnes oslovují působivá díla vynikajících umělců: Cimabue a jeho *Ukřižování* (1288), Giotto ovlivněný životem Františka z Assisi – *Svatý František se zříká světského majetku*, *Smrt svatého Františka* (asi 1296-1300), Ducciova *Trůnící madona* (1311), *Dobrá a Špatná vláda* A. Lorenzettiho a mnoho dalších.³⁹

Českým umělcem té doby byl Mistr treboňského oltáře. Z jeho křídlového oltáře pro kostel kláštera augustiniánů v Třeboni se dochovaly tři desky - *Kristus na hoře Olivetské*, *Kladení mistra do hrobu*, *Zmrtvýchvstání Krista*, dnes v Národní galerii v Praze, nebo *Adorace* v Alšově jihočeské galerii v Hluboké n. Vltavou.⁴⁰

Silné náboženské hnutí, které se v průběhu čtrnáctého a patnáctého století šířilo Evropou, pomohlo uchránit církev před nenáboženskými prvky renesance, která sebou přinesla nové objevy, vynálezy a poznatky o povaze věcí. Pozdní gotika v severněji položených zemích, zejména ve Flandrech, přinesla mnoho výtvarných děl, která byla

---

³⁵ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce.*, s. 82,83.

³⁶ Srov. *tamtéž*, s. 83.

³⁷ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 28, 32 – 35.

³⁸ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce.*, s. 84.

³⁹ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 29.

⁴⁰ Srov. *tamtéž*, s. 42 - 44.

zadávana jako projev zbožnosti. Často se jednalo o obrazy, které byly součástí oltářů, nebo celé oltáře s vyobrazením světců či biblických výjevů. Jedním z nejkrásnějších oltářních obrazů je *Gentský oltář* (1432) bratří Huberta a Jana van Eyckových, obrazy Rogiera van Weydena, např. *Pieta* (1450), *Kladení do hrobu* (1450), Hugo van der Goes a *Klanění andělů u Jezulátka*, nebo Hans Menig a *Poslední soud* (1466-7) a díla Hieronyma Bosche s jeho beznadějným obrazem lidské povahy, jako odrazu životního pocitu mnoha lidí té doby.⁴¹

2.3 Renesance

Zatímco země severně od Alp setrvávají v pozdně gotickém stylu, italské umění 15. století již nazýváme renesancí, znovuzrozením, od které lidé očekávali návrat antických uměleckých kvalit ve spojení s lidskou duchovní silou a znalostmi. S použitím anatomických znalostí lidského těla postavy v dílech dostávají reálné obrysy. Z umělců jmenujme Masaccia, Piera della Francescu nebo Paola Uccella, ale zejména další, neboť v době na přelomu století „*došlo v díle tří uměleckých géniů k dokonalému spojení renesanční myšlenky s křesťanským citem, fyzické krásy s duchovním napětím. Byli to Leonardo da Vinci, Raffael a Michelangelo.*“⁴² Snad právě Leonardo da Vinci dal podklad pro pozdější označení „renesanční člověk“ svým širokým záběrem jak uměleckým - malíř, sochař a hudebník, tak badatelským - anatomie, architektura, matematika, technické konstrukce, což dokládá množství propracovaných skic a nákrešů různého zaměření. Měl schopnost propojit reálné věci do úžasného celku a harmonie, která byla hlavním cílem renesance. Leonardo byl vynalézavý člověk, ale především umělec, který při hledání pravdy propojil rozum a víru v úžasný, ohromující celek. Jeho díla jsou např. *Madona ve skalách* (1493), *Poslední večeře* (nástěnná malba Santa Maria delle Grazie, 1498), nebo *Mona Lisa* (1506). Neméně významnou osobou vrcholné renesance byl Michelangelo Buonarroti. Nesmazatelně se do dějin umění zapsal sochou *David*a a výzdobou Sixtinské kaple emotivně působícími biblickými výjevy, kde naturalisticky vypadající postavy a stínování vycházejí z jeho skvělého sochařského vidění. Dalším umělcem byl Raffael

---

⁴¹ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 85.

⁴² Tamtéž, s. 104.

Santi. Jeho technika šerosvitu byla ovlivněna Leonardem i Michelangelem, zejména při malbách Madon – *Sixtinská Madona*, *Madonna della Sedia*, *Madonna dell' Impannata*. Raffael pracoval především jako architekt a malíř pro papeže, např. freska *Vyhnání Heliadora z chrámu* (1514, Stanza d'Eliodoro, Vatikán)) nebo obraz *Proměna Páně* (1520, Vatikánská obrazárna).⁴³

K proměně světa a renesanční kultury se stalo osudným vyplenění Říma roku 1527, kdy po jakémisi přechodném období nejistot ve společnosti i kultuře nachází místo manýrismus. Kromě Michelangela jsou výraznými umělci např. Tizian – *Snímání z kříže*, Tintoretto – *Bičování Krista*, *Poslední večeře*, a v zaalpských zemích Albrecht Dürer kromě maleb i svými dřevořezy či rytinami *Čtyři apokalyptičtí jezdci*, *Adam a Eva*, nebo Hieronymus Bosch a *Zahrada pozemských rozkoší* či *Lod' bláznů*.⁴⁴ Odlišným stylem se vyznačuje El Greco, který ve svých dílech zejména s náboženskou tematikou používá výrazná gesta a postoje, kterými ohlašuje nástup nového umění, např. *Vzkříšení*, *Kristus vyhání kupce z chrámu*.⁴⁵

V českých zemích jsou známé renesanční náměstí a zámek v Telči, renesanční štítý domů v Novém Městě nad Metují nebo zámek Velké Losiny.⁴⁶

2.4 Novověk

Na počátku 17. století je život v Evropě ovlivňován náboženským rozporem katolických a protestantských zemí a snahou o protireformaci. V době, kdy je Evropa rozdělena nábožensky, politicky i územně, se lidé snaží najít společný základ, a snaží se o objektivní poznávání světa rozumem. S ustupující renesancí se postupně rozvíjí nové umělecké směry, zejména **baroko**. Hlavním prvkem baroka je pohyb a dynamika v architektuře, sochařství a malířství, a hra se světlem i bohatá výzdoba. V architektuře se uplatňují malované prvky napodobující plastiku, Jedním z proudů je **barokní realismus**, který používá smyslový popis skutečnosti s napětím a efekty. Představitelem byl např. Carravaggio, ovšem ani jeho náboženské náměty nezapadaly do italské katolické představy o oslavě Boha pro reálnost obyčejných postav a celkovou

⁴³ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 107.

⁴⁴ Srov. BLÁHA, J.; ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*, s. 46 – 65.

⁴⁵ Srov. BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*. s. 128 – 132.

⁴⁶ Srov. BLÁHA, J.; ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*, s. 60 – 61.

pochmurnost. Obvyklým námětem barokního realismu, zejména v Nizozemí, se stává portrét s dominantní osobou bez pozadí, a zátiší, ubývá biblických námětů. V **barokním klasicismu** jsou ustanovena pravidla krajinomalby, tedy ideální dokonalé krajiny. Příkladem je Annibale Carracci a jeho obraz *Útěk do Egypta* (1603), nebo francouzský malíř Nicolas Poussin a *Vraždění neviňátek* (1628). **Radikální barok** je divadlem smyslů v architektuře a sochařství, kde vše působí dojmem pohybu. Příkladem je *kostel sv. Mikuláše* na Malé Straně v Praze, alegorické sochy na Kuksu od Matyáše Bernarda Brauna. Významným představitelem je Peter Paul Rubens – *Ztracený syn* (1617-8), *Vyhnání z ráje* (1620), který mistrně využívá prostor obrazu a dramaticky útočí na smysly a city diváka. Mezi významné barokní malíře patří Diego Velázquez – *Kristus na kříži*, *Zjevení Krista v Emauzích* (1620), nebo Rembrandt van Rijn – *Milosrdný Samařan*, *Návrat marnotratného syna* (1667-9).⁴⁷

Z českých představitelů baroka jmenujme malíře Karla Škrétu – oltářní obrazy pro Týnský chrám a kostel sv. Prokopa, nebo malíře Petra Brandla a Jana Kupeckého, Václava Hollara, sochaře Jana Jiřího Bendla a Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa. Ze staveb, kromě již zmíněných, je to Klementinum v Praze, Kostel s. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru n. Sázavou nebo zámek v Dobříši.⁴⁸

Doba osvícenství s jeho novým životním postojem a požadavky na oproštění od tradičního náboženství, návratem k přírodě a převahou rozumu přinesla koncem 18. století návrat k jednoduchosti a čistotě v novém stylu **klasicismu**, vycházejícího z antiky a jejího ideálu krásy. Díla jsou uměřená, realistická, věcná, mnozí malíři vycházejí z Poussina, náměty často čerpají z řecké mytologie. Významnými představiteli jsou francouzský malíř J. L. David, J. D. Ingres. Architektura navazuje na renesanci. V Čechách je v klasicistním stylu postaven např. Černínský palác a Stavovské divadlo v Praze.⁴⁹

Od první poloviny 19. století dochází k odklonu od strohého klasicismu a návratu k osobnímu prožitku, dobrodružství, k citům a vášni, k individualitě v novém stylu **romantismu**. Romantici odmítají vyumělkovanost šlechtického života i ošklivost průmyslové výroby a hledají náměty v přírodě, přirozenosti, hrdinech a rebelech.

---

⁴⁷ Srov. BLÁHA, J.; ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*, s. 69-80.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 81-92.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 100.

Umělci vyhledávají vzrušení, rozervanost, vzpouru, které zobrazují ve svých dílech. Význačným představitelem jsou E. Delacroix, W. Turner, T. Géricault. Stavby napodobují historické i mimoevropské styly, případně i zříceniny.⁵⁰

Síla víry je podkopávána vědeckými objevy a novými postoji ve společnosti a kolem poloviny 19. století se projevuje snaha ke smířování katolických a protestantských církví. I v této době mnoho umělců nachází inspiraci ve víře. Jedním z nich je německý malíř C. D. Friedrich, který ve svých obrazech přivedl, na svou dobu kontroverzně, Boha do krajiny – *Kříž v horách* (1808), J. Martin s biblickými a dramatickými náměty, např. *Velký den jeho hněvu* (1853), nebo D. G. Rossetti – *Ecce ancilla Domini* (1850). Za návrat k realismu se pokusili J. E. Millais, W. Holman-Hunt a D. G. Rossetti založením Prerafaelitského bratrstva a vytvořením několika obrazů s křesťanskými náměty. Příkladem jsou *Kristus v domě svých rodičů* neboli *Tesařská dílna* (1850) a *Světlo světa* od J. E. Millaise, nebo *Sběračky klásků* (1853) J. - F. Milleta.⁵¹

První polovina 20. století byla poznamenána dvěma válkami, které se promítly do přemýšlení lidí nad smyslem lidství, života a smrti a zároveň do umění, které odráželo utrpení, pochybnosti své doby, ale i víru a naději. Nemilosrdnost a krutost války zobrazovali např. J. S. Sargent, nebo A. Spencer, který po návratu z války spojil drsné vzpomínky z první světové války s náboženskými tématy ve svých dílech *Vzkříšení vojáků* (1927-32), *Vzkříšení v Cookhamu* (1924-27) i mnoha dalších. Podobné zkušenosti, které ztvárnil zejména ve svých kresbách z londýnských krytů, měl Henry Moore. Proslul jako kreslíř a sochař – socha *Madona s dítětem* (1943-44, kostel sv. Matouše, Northampton).⁵²

Prostřednictvím práce umělců snáze poznáváme charakteristiku doby, v níž žili a tvořili, obavy a naděje tehdejších lidí. Umělci v počátcích křesťanství měli v leccems snadnější cestu, s postupem času docházelo k novým objevům, názorům, změnám duchovního i kulturního klimatu a to vše se odráželo i v umění. Ke všem uměleckým dílům je třeba přistupovat s respektem a pokorou a snažit se je vnímat a chápat jejich sdělení.

---

⁵⁰ Srov. BLÁHA, J.; ŠAMŠŮLA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*, s. 103.

⁵¹ BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*, s. 165.

⁵² Tamtéž, s. 185.

2.5 Symbolika v křesťanských dílech

V křesťanských výtvarných dílech bývá použita symbolika. Symbolem rozumíme znamení, smluvený znak s jednoznačným významem nebo tradicí.⁵³ Znamená to, že postavy nebo znamení zastupují v díle něco, co není vidět, např. pastýř se svým stádem, který představuje Krista, pastýře lidských duší.⁵⁴ Ježíš byl již v počátcích křesťanství zobrazován jako ryba, révová ratolest nebo beránek. Křesťanská symbolika vyžaduje hlubší znalosti, proto ve výtvarném kroužku by měla být pouze lehce naznačena a to pro orientaci ve výtvarných dílech, kde se mohou symboly objevovat a děti by mohly v rámci rozboru obrazu tyto znaky rozpoznat. Nakonec i v běžném životě se člověk setkává s obrazem či sochou Ježíše na kříži a symbol kříže patří k nejdůležitějším symbolům křesťanství, neboť Ježíš Kristus byl odsouzen k ukřižování a na kříži také zemřel. V umění byl po staletí tento výjev nesčetněkrát zobrazován. K dalším křesťanským symbolům patří například holubice, nebo hvězda. Také barvy hrály významnou roli zejména v dílech středověkých malířů. Jasně a výrazné barvy měly oslnit a uchvátit diváka při pohledu na duchovní díla, vzbuzující úctu a pokoru.

Pro bližší vysvětlení křesťanských symbolů a symboliky barev je možné do výtvarného kroužku pozvat odborníka, aby ze strany vedoucího kroužku nedošlo k chybné interpretaci.

---

⁵³ Srov. HODURA, R.; KLIMEŠOVÁ, V.; KŘIŠŤAN, A. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*, s. 90

⁵⁴ JANSON, H. W.; JANSON, D. J. *Cesty malířského umění: Přehled vývoje malířství od pravěku do současnosti*, s. 40.

3 Děti a umění

Představovat dětem různé formy umění od raného věku by mohlo pomoci rozvíjet touhu po poznání, posilovat komunikaci, napomáhat myslet otevřeně, být kritický a zároveň tolerantní k odlišnostem druhých. Na pozitivní vliv uměleckých aktivit byl zaměřen např. výzkumný projekt Národního informačního střediska pro kulturu v letech 2003 – 2007, který potvrdil pozitivní vliv kolektivních uměleckých aktivit na osobnost dítěte. Umělecké aktivity významnou měrou obohacují dítě v oblasti vnímavosti, dovedností a znalostí a to právě pěstováním pozitivního vztahu k umění a kultuře od raného věku. Výzkum ukázal, že u těchto dětí dochází k lepší socializaci, jsou empatičtější, jsou nakloněny hledat souvislosti, a že absolventi těchto zájmových aktivit mají i později potřebu styku s uměním.⁵⁵ Dítě by mělo dostat možnost setkávat se s esteticky hodnotnými díly a s uměleckou tvorbou, kterou začlení jako nedílnou složku do svého života a bude tak mít možnost čerpat inspiraci uměleckou i etickou, která je součástí umění, a mohlo by si vytvořit správné postoje k umění a kultuře, z nichž bude v dospělosti čerpat. Život obohacený uměním by mohl získat kvalitativně jiný rozměr. Umění by se mohlo stát protiváhou masové výroby a masové spotřeby současné materialistické a technologické společnosti. Na tom, co budeme dětem předkládat a k čemu je vést, závisí jejich dnes vytvářené hodnoty a budoucí směřování společnosti.

3.1 Výtvarné umění ve vzdělávacích programech

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice vymezuje obecné cíle vzdělávání a výchovy. Jedním z cílů je *„Zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti, obsažené ve vědách, technice, umění, pracovních dovednostech, spirituálních a morálních hodnotách jak nastupujícím generacím, tak do vědomí a činnosti všech členů společnosti. Sféra vzdělávání tímto způsobem zajišťuje kontinuitu minulosti, přítomnosti a budoucnosti a začleňuje jedince do společenského procesu*

---

⁵⁵ Význam vybraných dětských uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku školní docházky. [online].

*poznání. Nedílnou součástí tohoto cíle je i uchování a rozvíjení národní, jazykové a kulturní identity, zejména ochranou kulturního dědictví.*⁵⁶

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je vzdělávací obor **Výtvarná výchova** zařazen do vzdělávací oblasti, která má, jako ostatní oblasti, svou charakteristiku. Vzdělávací oblast **Umění a kultura** umožňuje žákům i jiné než racionální poznávání světa a zastupuje umění a kulturu jako nedílnou součást lidské existence. Hovoří se zde o uměleckém osvojování světa s estetickým účinkem, kdy se u dítěte rozvíjí jeho specifické cítění, tvořivost, vnímavost a citlivost k uměleckému dílu a tím i k okolnímu světu a sobě samému. V tomto procesu dochází k uvědomění vztahů a vazeb mezi různými druhy umění, k uvědomění uměleckých hodnot i kulturních potřeb ostatních lidí.⁵⁷ *„Výtvarná výchova pracuje s vizuálně obraznými znakovými systémy, které jsou nezastupitelným nástrojem poznávání a prožívání lidské existence.*“⁵⁸

*„V etapě základního vzdělávání je výtvarná výchova postavena na tvůrčích činnostech – tvorbě, vnímání a interpretaci.“*⁵⁹ Jedná se tedy především o vlastní tvorbu, vlastní výtvarné vyjádření výtvarnými prostředky, jakousi tvořivou komunikaci při uplatnění osobních zkušeností, pocitů a prožitků.

Cílové zaměření vzdělávací oblasti **Umění a kultura** vede žáka k:

- pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace
- chápání umění a kultury a jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence; k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, cítění, prožívání a představy; k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot
- spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a uznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti

⁵⁶ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha.* [online]. s. 14

⁵⁷ *Srov. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. s. 64.

⁵⁸ *Tamtéž,* s. 65.

⁵⁹ *Tamtéž,* s. 65.

a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností

- uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života
- zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a v chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě ⁶⁰

3.2 Výtvarná výchova na 1. stupni základní školy

Dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání cílové zaměření směřuje k rozvíjení klíčových kompetencí, konkrétně ve výtvarné výchově vede žáka k rozvíjení smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity a ověřování komunikačních účinků.

Rozvíjení smyslové citlivosti zahrnuje vizuálně obrazné vyjádření jako linie, tvary, světlo, barva a jejich vzájemné vztahy, uspořádání objektů do celků, vnímání a vyjadřování všemi smysly, smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření, tedy vše, co vizuálně působí na dítě z médií, reklamy, televize a filmu, fotografie a také z výtvarné umělecké tvorby.

Uplatňování subjektivity, vyjádření sebe sama, vlastních pocitů, emocí, nálad, fantazie a představ prostřednictvím vlastního těla, kresbou, malbou nebo manipulací objekty, dále schopnost rozlišení a správné uplatnění jednotlivých typů vizuálně obrazných vyjádření – hraček, ilustrací textů, volné malby, soch, plastik, animovaného filmu, comicsů, fotografie, reklamy atd.

Ověřování komunikačních účinků, tedy osobní postoj dítěte v komunikaci, jeho vlastní interpretace, vysvětlování výsledků tvorby vlastní či cizí v rámci skupin, se spolužáky, v rodině. ⁶¹

---

⁶⁰ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. s. 65.

⁶¹ Srov. tamtéž, s. 65.

3.3 Námět ve výtvarné výchově

Námět ve výtvarné výchově, jeho aktivní uchopení a prožívání, umožňuje poznávání sebe sama, poznávání okolního prostředí, vyjádření vlastního pohledu na svět v objektivních souvislostech a nazírání podstaty věcí a jevů. Vztah k námětu, je významným výchovným prostředkem ve výchovném a vzdělávacím procesu. Námět, zejména pokud je koncipován do větších tematických celků, kdy na povrch vystupují konceptuální pohledy, zdůrazňující různé lidské zřetele ve spojení s různými oblastmi umění, lidského bytí, přírody a vědy, může vyvolávat obecné i výtvarné otázky a může vést k objevování závažných myšlenkových obsahů, které námět zprostředkovává. Tento proces postupně směřuje ke skutečnému pochopení řady závažných otázek.⁶² „*Rozsah témat, obohacený o nezvyklé pohledy na svět, překračuje tradiční hranice výtvarné výchovy a poskytuje tak neobvyklou šíři jejím dalším možnostem.*“⁶³

3.4 Tvůrčí čin ve výtvarné výchově

Tvůrčí čin může vycházet z námětu, motivace a také z potřeby vyjádřit se. Ve výtvarné výchově ve škole nebo v zájmovém kroužku je činnost záměrně připravena a vedena pedagogem, pomoc pedagoga zastává funkci podané ruky a záleží na každém jednotlivci, jak ji uchopí. Při tvoření vstupuje člověk do hlubin svého nitra právě teď a právě tady, objevuje svoje možnosti, vkládá do díla část sebe sama. „*Dílo je stav i proces zároveň. Svým charakterem patří mezi lidské situace. Ale je to situace zvláštního druhu, kterou jsme předem připravili nebo alespoň podnítli na základě určitého záměru.*“⁶⁴ V průběhu tohoto procesu se tvůrce snaží kontrolovat průběh vzniku ať už díla jako celku nebo jeho dílčích stránek v rámci svých možností a schopností.⁶⁵ „*Někdy si přejeme sledovat a ovládat valnou část, jindy se zaměříme jen na několik málo dílčích stránek a ostatek díla ponecháme spontánnímu vývoji.*“⁶⁶

---

⁶² Srov. ROESELVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*, s. 13.

⁶³ Tamtéž, s. 13.

⁶⁴ SLAVÍK, J. *Dílo jako tvůrčí událost*. In HOGENOVÁ, A., MOSKALOVÁ, J. (ed.), *Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu*, s. 155

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 155.

⁶⁶ Tamtéž, s. 155.

4 Děti mladšího školního věku

Dítě mladšího školního věku, od 6 - 7 do 11 - 12 let, se musí postupně vyrovnávat s nároky školní docházky a vymezením svého místa ve světě. Po fyzické stránce se zlepšuje hrubá a jemná motorika a celková koordinace těla.

4.1 Poznávací procesy

V oblasti zrakového a sluchového vnímání je důležitá jejich koordinace. Děti mladšího školního věku jsou schopné postupného prohlížení s jistým řádem, vnímají celek jako soubor detailů a detaily jako soubor celku. Jsou tedy schopny vizuální analýzy a syntézy, dovedou rozložit celek na části, správně vnímat pořadí. U mladších školáků ještě nemusí být rozvinutá koordinace pohybu ruky a oka a vyžaduje větší koncentraci, což u dětí středního školního věku, v 9 letech, bývá zvládnuto.

Dítě uvažuje logicky ve srozumitelných situacích, při problému nebo zátěži dítě použije nižší, primitivnější stupeň strategie uvažování. Myšlení je vázáno na realitu, na vlastní zkušenost, vychází z poznání skutečného okolního světa a jeho fungování podle pravidel, chápe souvislosti a vztahy a rozvíjí se schopnost nahlížet skutečnost v různých souvislostech a vztazích. Poznatky je dítě schopné uspořádat, utřídit. Rovněž začíná chápat, že ostatní lidé mají své názory a pohledy, a využívá zpětné vazby od ostatních k hodnocení vlastního chování. Dítě také začíná chápat trvalost podstaty předmětu nebo jevu, jejich různých poloh a proměn a vratnost změn, osvojuje si manipulaci se symboly, třídění a řazení podle různých kritérií a znaků, posuzování podle více hledisek, pochopení vztahů mezi různými třídami, vyvození závěrů z informací, pochopení příčinnosti děje, což jsou další posuny v poznávacích procesech. Přes velký posun v myšlení dítě stále uvažuje především v kontextu známé skutečnosti a reality, což je zároveň ochrana před nejistotou.⁶⁷

Děti začínají chápat a řadit časové události, i když v centru je stále blízká minulost a budoucnost a její vztahování k vlastní osobě, a vědí, že čas jde jedním směrem. Postupně dochází k decentraci vůči vnějšímu světu a dítě začíná vnímat svět objektivněji, uvědomuje si, že ono samo i ostatní lidé mají své potřeby a různé důvody

---

⁶⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*, s. 148 – 158.

pro své jednání a chování. Dítě mezi 8. – 10. rokem si uvědomuje, jak ostatní posuzují a hodnotí jeho chování, začíná postupně chápat příčinnost a vztahy různých událostí, nicméně potřebuje jejich vysvětlení. Rozvíjí se logické uvažování, zejména v rámci školní výuky, způsob řešení a přístupu k řešení problémů a používání pravidel. Dochází i k rozvoji metakognice, vědomí vlastního poznávání.⁶⁸

Postupně navazující střední školní věk bývá pro dítě poměrně citově vyrovnaný, postupně se rozvíjí ve všech oblastech a získává jistotu v orientaci v okolním světě, a jsou ustáleny jeho základní normy chování.⁶⁹

4.2 Socializace dítěte

Dítě se ve škole ocitá v podřízené roli žáka, a zvládnutí této role je určující pro další uplatnění ve společnosti. Tato zkušenost ovlivňuje sebehodnocení a budoucí směřování člověka. Škola, ale i společnost, má určitá očekávání, vyžaduje přiblížení dítěte určité normě, z níž vyplývá hodnocení dítěte. Dalším činitelem je vrstevnická skupina, která s rostoucím věkem nabývá na významu. Skupinu spolužáků si dítě nevybírá a je nuceno osvojit si určité zkušenosti a strategie chování jako základ budoucích vztahů s ostatními lidmi. Vytvářejí se normy a pravidla chování nejprve z důvodů udržení přízně dospělého nebo kamaráda, později si dítě uvědomuje diferencovanost různých normativních systémů a bude chápat, co je a není přijatelné. S věkem bude stoupat důležitost vrstevnické skupiny i hodnocení ve vrstevnické skupině.

4.3 Volný čas

Volný čas je podstatnou složkou života. Je možné ho chápat jako čas volný od povinností, čas, ve které si člověk svobodně a dobrovolně vybírá činnosti, které ho těší a uspokojují, jako čas, který slouží k odpočinku a regeneraci, naplňuje potřeby, které nejsou uspokojeny ve škole a v ostatním životě, funguje jako ventil k uvolnění přebytečné energie, napětí a emocí. Volný čas také můžeme chápat jako volný čas, ve kterém si jedinec organizuje svoje činnosti sám nebo společně s jinými osobami a čas,

---

⁶⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*, s. 148 – 158.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 148 – 158.

v němž dochází k pedagogickému působení.⁷⁰ Ve volném čase by dítě mělo mít možnost samo se rozhodnout, jak a s kým bude čas trávit. Volný čas dětí v zájmové činnosti organizovaný dospělou osobou by měl vycházet z osobních zájmů a potřeb dítěte a vést k obohacení jeho života.

Kromě vlastní zájmové činnosti je důležitým prvkem volného času sociální interakce v heterogenní skupině, v níž je zde větší prostor k utváření přirozených skupin s intenzivnějšími sociálními vazbami jedinců. Cílem reformy školství v ČR i v Evropě je aplikace obsahů výchovy do životů lidí a mimo jiné je kladen důraz na uchopení vlastního života ve smyslu bytí, kdy člověk je schopen pochopit sám sebe, vnímat svůj život jako celek a vztahovat ho ke svému okolí i širší společnosti.⁷¹

---

⁷⁰ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 15 - 17

⁷¹ Srov. KOČEROVÁ, M.; BAUMAN, P. Rozvoj kritického a tvořivého myšlení v prostoru volného času. In BAUMAN, P. (ed.) *Kritické a tvořivé myšlení: není to málo?: rozvoj myšlení ve filosofických, teologických, psychologických a pedagogických souvislostech*, s. 168 -180.

5 Výtvarný kroužek

5.1 Cíle práce ve výtvarném kroužku

Výtvarný kroužek má tři hlavní cíle:

1. Rozvoj vnímavosti k umění
2. Uchopení námětu díla
3. Vlastní výtvarná činnost k tématu

5.1.1 Vnímavost k umění

Cílem práce v tomto výtvarném kroužku je bližší seznámení děti mladšího školního věku s výtvarným uměním. V hodinách dějepisu se děti s uměním setkávají v kontextu doby vzniku jako součásti kultury dané doby. Dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání je možné dětem přiblížit výtvarné umění a působit tak na jejich estetické vnímání, získané dovednosti mohou využít v zájmové činnosti. Tou může být právě výtvarný kroužek.

Úplné a celistvé pochopení díla je možné pouze na základě odborných komplexních znalostí výrazových prostředků dané doby, znalostí historického kontextu a okolností vzniku díla. Ve výtvarném kroužku není prostor k celkové interpretaci a hloubkovému rozboru uměleckého díla, ani to není záměrem. Vzhledem k věku dětí půjde spíše o seznámení s uměním, o poznání možností.

Jedním z cílů práce v kroužku je rozvoj vnímavosti a citlivosti pro umění, celkového estetického vnímání a cítění, vnímání krásy a kvalit díla, úcty a úžasu nad dílem a ovlivnění současných i budoucích postojů k umění. *„Díváme-li se na obrazy, vzniká tichý dialog mezi námi a obrazem, který máme před očima.“⁷²* Kopie obrazu v encyklopedii bude méně působivá, než reálné dílo, proto je důležité umožnit přístup k nezprostředkovanému umění návštěvami galerií, muzeí a kulturních památek, kde kromě skutečného díla neméně významně působí prostředí.

---

⁷² WELTONOVÁ, J. *Umění zblízka - jak vnímat obrazy*, s. 6.

5.1.2 Uchopení námětu - etické sdělení díla

Námět výtvarného díla, tedy to, co prostřednictvím výtvarných výrazových prostředků dílo předává pozorovateli, o čem vypovídá, je jeho podstatnou složkou. Ať již umělec vycházel z vlastních potřeb, nebo z přání zadavatele, námět, obsah díla byl tím nejdůležitějším, neboť vycházel z magického chápání reality a vyjádření poselství své doby. Pokud chceme skutečně pochopit dílo, je nezbytné zabývat se obsahem, námětem díla, tím, o čem obraz vypovídá, jaké předává sdělení a význam. Křesťanské dílo vychází většinou z biblických témat a křesťanské etiky, a předává, ať viditelně nebo skrytě, ponaučení, pomoc, výzvu, kterou je možné převést i do současného světa a života tím, že hledá souvislosti, nové pohledy a pomáhá u dětí rozvíjet kritické a tvořivé myšlení při řešení problémů. Téma uměleckého díla se může týkat i běžné životní situace, našeho jednání, napomáhá přemýšlení o tom, co je správné a dobré, napomáhá chápat pravidla správného chování a jednání, neboť podstata lidského skutku je stejná dnes jako před staletími. Pojmy dobra a zla, stejně jako lásky, přátelství, naděje, smutku, hněvu a mnoha dalších jsou a budou společníky člověka v každé době. A v každé době zůstane zlo zlem, i když se ho lidé snaží zdůvodnit a ospravedlnit. Úlohou vychovatele, pedagoga nebo vedoucího kroužku je vést děti na cestě, kde samy budou hledat a nalézat, budou se seznamovat s pojmy, zamýšlet se nad tím, co je správné, vést je k vyjádření vlastního názoru a zároveň k hledání obecného morálního východiska.

5.1.3 Výtvarná činnost a další činnost k tématu

Výtvarná činnost dětí může být nejen výstupem kroužku, ale výstupem všech jeho souvisejících činností. Ve výtvarné práci dětí by se mělo odrážet celé spektrum vjemů, pocitů, poznatků a poselství přenesené do jejich vlastního díla. Děti by zároveň měly dokázat své vlastní výtvarné dílo prezentovat, tj. sdělit ostatním svůj záměr, provést sebehodnocení, co se podařilo i nepodařilo, v diskusi mohou odpovídat na otázky ostatních, vysvětlovat, obhajovat své dílo, zdůvodňovat, hodnotit a vysvětlit kritéria hodnocení.

Není nutné, aby náplní každého setkání byla výtvarná práce. Určité téma rozložené do jednotlivých setkání bude obsahovat různé druhy činností a výtvarná práce může být

na konci jako výstup a uzavření celého tématu, ale i na začátku s následným využitím během aktivit k tématu, může vzniknout i uprostřed jako spojovací článek jednotlivých částí tématu.

Předmětem setkání se může stát aktuální situace ve škole, ve třídě, ve společnosti, nějaký aktuální problém, k němuž je možné najít v umění podobenství.

Dalšími možnostmi zabývat se tématem jsou pantomima nebo dramatizace příběhu bez nebo s různými pomůckami (šátky, látky, předměty, symboly) ve třídě, na zahradě, na vycházce, poslech vhodné hudby k podbarvení atmosféry nebo doplnění historické autentičnosti výtvarného či vlastního díla, různé hry se zapojením smyslů k zlepšení vnímavosti, výtvarná kompozice z přírodnin ve třídě nebo v přírodě.

Fotografování je často oblíbenou činností, děti mohou fotografovat objekty, umělecká díla, zajímavá místa, předměty, jako určité tematické zadání kroužku, při schůzce je možné prohlížet fotografie na PC, porovnávat, zamýšlet se nad získaným materiálem a vyslechnout názory ostatních.

5.2 Vývoj výtvarného kroužku v časovém horizontu

5.2.1 Dlouhodobý plán

Děti je třeba seznamovat s různými pojmy pozvolna, nechat je vše vstřebat a zároveň jim poskytnout dostatek prostoru pro vlastní výtvarnou činnost. Je možné vytvořit dlouhodobý plán s rozdělením na jednotlivé dílčí plány a postupovat s dětmi od jednodušších, lehce pochopitelných témat ke složitějším. V ideálním případě zůstane dítě aktivním členem kroužku několik let s tím, že hlavní schéma se bude každý rok lišit a zároveň se děti budou stále dotýkat stejných témat, pojmů, údajů a událostí v různých obměnách. Dlouhodobý plán by mohl mít podobu těchto bloků:

- Biblické příběhy pro děti
- Přirozený tok roku
- Zaměření na umění v blízkém okolí
- Dějiny křesťanského výtvarného umění od počátku po současnost
- Zaměření na umělce nebo historické období

První tři bloky jsou jakýmsi základem pro děti mladšího a středního školního věku, bloky je případně možné spojit dle stáří a složení dětí, časových, organizačních a materiálních podmínek kroužku. Další bloky tvoří nadstavbu pro pokračování kroužku za účasti dětí absolvujících první část. Výtvarný kroužek takto fungovat může, ale nemusí, je zde pouze teoreticky nastíněn možný vývoj kroužku. Bloky je možné kombinovat či spojovat dle potřeb, situace a možností.

5.2.2 Biblické příběhy pro děti

Výtvarný kroužek si v žádném případě neklade za cíl vzdělávání v oblasti náboženství, ale pouze seznámení se základními údaji a informacemi, na kterých bude možné stavět. Seznámení s jednoduchými biblickými příběhy od stvoření světa až k počátkům křesťanství umožní pochopit náměty děl křesťanského umění. Bible, přestože je součástí naší dávné kultury, je pro mnoho lidí jen jakýsi neurčitý pojem bez konkrétního obsahu. Toto je možnost, jak do obsahu zlehka nahlédnout a díky tomu se lépe zorientovat v obsahu nejen křesťanského výtvarného díla. V základních pojmech, pochopitelných pro děti mladšího školního věku, by mohlo být Stvoření světa, Rajska zahrada, Kain a Ábel, Potopa, Mojžíš, Šalamoun, Jonáš ze Starého zákona, a narození Ježíše, informace o jeho životě a smrti z Nového zákona. K jednotlivým pojmům budou použita výtvarná díla s tímto tématem, navazovat bude poznávání výtvarného díla, jeho vnímání a rozbor, další aktivity a samozřejmě vlastní výtvarná práce a činnosti na dané téma.

5.2.3 Přirozený tok roku

Tento blok je zaměřen na události a oslavy svátků v průběhu roku, je možné propojit ho s prvním blokem. Křesťanské svátky mnoho lidí vítá pouze jako den státního svátku a pracovního klidu a jeho podstata uniká. Svátek v každé kultuře byl dnem oslav, společného setkávání lidí, sváteční den či sváteční období. Svátek měl většinou náboženský význam, procházel i různými obměnami v různých dobách.

Tradice křesťanských svátků navazuje na židovské svátky, např. Velikonoce, vánoce, dále jsou zde místní svátky – posvícení a poutě zaměřené na určitou osobnost křesťanství a další.

V takto pojatém bloku by děti postupně získaly povědomí o tradicích a mimo jiné by se zamýšlely nad okolnostmi svátků u nás i v jiných kulturách, např. národnostních menšinách v ČR: Které svátky slavíme? Kdo slaví vánoce? Co víte o vánocích? Víte, kdy se začaly slavit? Slaví je všichni lidé v naší obci, v České republice, ve světě? V jaké podobě se slavily dříve a nyní? Dodržujete některé vánoční rituály? Jaké? Od koho jste je převzali? Jak slaví vánoce v jiných kulturách? Diskuse nad podobnými tématy by mohla vést k rozvoji kritického myšlení a rozvoji tolerance.

Náplní setkání by mohla být příprava na jednotlivé svátky, vyhledání informací, námětové hry, výtvarné činnosti, příprava oslav pro školu nebo ve spolupráci s rodiči pro obec jako obnova tradic, také příprava besedy s rodinami spolužáků z jiných etnik.

5.2.4 Zaměření na umění v blízkém okolí

V okolí bydliště a školy se nachází muzea, hrady a zámky, kostely, parky se sochami, kapličky a Boží muka. Poznávání památek a umění může probíhat formou výletů za památkami s fotodokumentací. Děti se naučí dívat, budou poznávat architekturu, porovnávat jednotlivé stavby, jejich rozdíly a podobnost, velikost, původní účel, získat informace o historii staveb a době vzniku. K architektuře patří výzdoba budov, vybavení interiéru, výtvarná díla v interiéru. Pozornost mohou děti věnovat reliéfům, sochám, freskám, obrazům i předmětům denní potřeby. Výhodou je přímý kontakt s dílem. Dalším přínosem je odborný výklad průvodce umožňující získání kvalitních informací. Děti mohou vytvořit vlastní *Zápisník z výletů* se zápisky, ilustracemi a fotografiemi. Výsledky poznávání mohou sloužit k zamyšlení nad vlivem současné architektury i našeho vlastního bydlení, vztahem k životnímu prostředí, dnešním stylem života, hodnotami, vztahy mezi lidmi i vztahem k současnému umění.

5.2.5 Dějiny křesťanského výtvarného umění od počátku po současnost

Dějiny křesťanského umění od počátečních maleb v římských katakombách po současnost zaujímají období dlouhé téměř dva tisíce let a skýtají velký potenciál pro práci v kroužku. V určitém časovém horizontu by probíhalo seznámení s jednotlivými historickými a uměleckými obdobími, s jejich charakteristikou, použitými technikami zhotovení a jejich využití při konkrétní výtvarné práci.

5.2.6 Zaměření na umělce nebo historické období

Široký záběr křesťanského umění si říká o bližší „prozkoumání“ určitého období. Kratší úsek dějin je možná získat více podrobností, zajímavostí a lépe pochopit život, společnost a kulturu dané doby na pozadí výtvarného umění. Podle věkového složení dětí je možné zaměřit se na období, které je v daném školním roce obsahem dějepisu. Dětem bude téma bližší a poznatky z kroužku jim umožní lépe pochopit souvislosti.

V případě zaměření na umělce nebo skupinu umělců, poznají děti na jejich životech a osudech i život běžných obyvatel daného období a seznámí se podrobněji s jednotlivými díly.

5.3 Práce nad uměleckým dílem

5.3.1 Kontext díla

*„Často se díváme na obrazy vytržené z kontextu, pro něž byly původně zamýšleny. Abychom však mohli plně ocenit specifickou povahu uměleckého díla, musíme vzít v úvahu jeho původní funkci a umístění a zvážit jejich vliv na formu a obsah díla. Způsob zobrazení, styl, rozměry a zorný úhel obrazu závisí do značné míry na tom, proč byl obraz namalován a kde měl být vystaven“.*⁷³ Některá umělecká díla, zejména obrazy, měla své místo určené zadavatelem, umělec dílo vytvořil v potřebné velikosti, tvaru a kompozici s ohledem na úhel pohledu pozorovatele. Může být zajímavé zjistit, kdy,

---

⁷³ WELTONOVÁ, J. *Umění zblízka - jak vnímat obrazy*, s. 20

proč a pro koho bylo dílo vytvořeno, za jakých podmínek, osudy jeho majitelů, jak se dílo dostalo na nynější místo.

5.3.2 Výtvarná složka díla

Umělecké dílo je jeden celek, který se skládá z různých aspektů. Na vnímání díla jako celku mají velký vliv velikost a tvar díla, dále kompozice, tedy organizace díla jako celku a rozvržení jednotlivých částí ve vztahu k celku.⁷⁴ Pomocí kompozice je navozen pocit dynamiky, dramatického napětí, děje nebo naopak dojem klidu, pokoje a harmonie. Nemalou roli hraje výběr barev díla jako celku i jednotlivých barevných detailů. Určitá období se vyznačují určitou barevností. Barvy napomáhají k navození nálady, pocitů, mohou mít i symbolický význam, slouží k zobrazení dojmu prostoru v obraze společně s využitím světla a stínu, jejichž pomocí je navozen dojem skutečnosti. Umělci všech dob usilovali ve svých dílech o maximálně reálné a skutečné vyznění obsahu díla. Důležitou roli ve vzhledu díla hraje materiál, jehož bylo použito. Zejména v průběhu vývoje docházelo ke změnám malířských stylů a technik zároveň se změnami typu barev od počátečních technik fresek a temperových technik k olejovým barvám. Na typu podkladu a barev závisí povrch obrazu a jeho celková povrchová struktura, již má být dosaženo s ohledem na umístění díla.⁷⁵ Na vnímání díla má vliv i formát díla. Fotografická reprodukce, diaprojekce nebo plakát nemůže nahradit originální dílo, které působí nejlépe v přirozeném prostředí a velikosti. V reprodukcích vypadají díla téměř stejně velká, ať se jedná o miniaturu, velký obraz, nástěnnou fresku nebo sochu.

Děti by v kroužku měly mít možnost vyzkoušet alespoň zjednodušeně různé techniky, jakých bylo používáno, aby si dokázaly představit způsob, a mnohdy velkou obtížnost, práce umělců.

---

⁷⁴ Srov. BLÁHA, J.; ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*, s. 8.

⁷⁵ Srov. WELTONOVÁ, J. *Umění zblízka - jak vnímat obrazy*, s. 6 – 35.

5.3.3 Základní etapy při rozboru uměleckého díla

Metody této práce s obrazy pocházejí od Jozefa Šeliny a původně byly vypracovány pro didaktické obrazy, určené přímo pro mladší děti. Metody jsou velmi přehledné a lze z nich vycházet i při práci s jiným obrazovým materiálem.

1. Etapa přípravy:
  - a. Uvolnění, vytvoření ticha
  - b. Krátké uvedení obrazu několika slovy
  - c. Celkový pohled na obraz bez komentáře učitele i žáků – necháme obraz působit na děti; můžeme použít meditativní hudbu, která neodvádí pozornost od obrazu
2. Etapa hlubšího pronikání do obrazu:
  - a. Vždy začínáme otázkou: Co vidíme?
  - b. Vyjmenováváme prvky obrazu, předměty, postavy, prostředí, všechny skutečnosti přítomné v obraze
  - c. Hledáme linie, plochy, barvy, symboly
  - d. Jak obraz působí na naše smysly?
  - e. Jaké emoce a pocity v nás vyvolává?
3. Etapa syntézy:
  - a. Jaké poselství můžeme z obrazu vyčíst?
  - b. Připomíná mi to ... Je to historie ...
  - c. Jaké poselství chtěl obrazem vyjádřit sám autor?⁷⁶

5.3.4 Hovory nad dílem

Jak vést s dětmi rozbor díla a následný dialog? Je důležité uvědomit si, že dítě je od počátku do konce rovnocenným partnerem dialogu. Zpočátku mohou být děti při rozhovoru nejisté, zvláště pokud nemají zkušenost s podobným rozбором a vyjadřováním názorů, pak je možné pomoci jim vhodnými otázkami. Doporučenou strategií je postupovat od jednodušších otázek popisného typu „Co?“, „Kde?“ a „Kdo?“

---

⁷⁶ *Didaktické obrazy a práce s nimi.* [online].

k otázkám vyžadujícím porozumění „Proč?“, „K čemu?“. Otázky uzavřené, na které dítě odpovídá pouze „ano“ nebo „ne“ nevedou příliš k přemýšlení, otevřené otázky jsou zde vhodnější.⁷⁷

„Dobrá otázka vyvolá neklid v mysli. Provokuje myšlení, hledání vysvětlení. Dobré otázky bývají nesnadné, málokdy založené na jistotě a žádají uvážlivou odpověď s otevřeným koncem. Jsou produktivní, protože vytvářejí něco nového.“⁷⁸

Příklady vhodných otázek:

- Jak na tebe dílo působí?
- Co si oněm myslíš?
- Proč si to myslíš?
- Máš pro to nějaký důvod?
- Má někdo jiný názor?
- Můžeš nám to vysvětlit?
- Co víš o tomto tématu?
- Co myslíš, že se stane?
- Čím jsou si podobné tyto činy? Čím se liší?⁷⁹

Děti potřebují dostatek času na přemýšlení a zformulování odpovědi nebo dalších odpovědí, zároveň je žádoucí dítě průběžně povzbuzovat takovým způsobem, který nenaruší jeho myšlenky.⁸⁰

Komunikace je základem mezilidských vztahů a výtvarný kroužek je zájmová činnost, kde děti komunikují na základě dobrovolnosti.

---

⁷⁷ Srov. FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*, s. 30, 31.

⁷⁸ Tamtéž, s. 31.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 30, 31.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 34.

Závěr

Proč vést děti k zájmu o výtvarné umění a o umění vůbec? Je v dnešní době potřeba ukazovat cestu ke kráse a hodnotám prostřednictvím umění? Říká se, že kdo vidí krásu v umění, najde ji v celém světě. Ale také je možné říci, že kdo vidí krásu kolem sebe, dokáže ji najít i v umění. Cestou výchovy, a zde cestou výchovy prostřednictvím umění, má mladý člověk možnost poznávat zakrytou pravdu o světě. „*Toto setkávání není obstarávání dalších vědomostí, ale hostování, přijetí k účasti v dramatu světa, který neskrývá bolesti a pády, těm však nedává poslední slovo.*“⁸¹ Výchova – paideia – byla otevřeným procesem k nápravě politické krize v antických Athénách a stala se „*nutným předpokladem, nápravy věcí lidských*“⁸². Zdá se, že náprava věcí lidských je třeba v každé době. Ve společnosti dochází k rychlým a ne vždy dobrým změnám. Lidé jsou často zmateni, nejistí na své cestě životem. Zbývá ještě prostor k zastavení a kontemplaci? Pokud umožníme, aby se umění v celé své kráse a odkazu stalo nedílnou součástí našich životů, lépe skrze něj pochopíme odkaz předků, historickou spojitost a podobnost s dneškem. Pokud se nepoučíme z minulosti, z čeho potom?

V této práci byly představeny možnosti, jak pojmout výtvarný kroužek, který by vedl děti k zájmu o umění a v jeho souvislosti o vytvoření komplexnějšího pohledu na svět kolem sebe a k vytváření správných postojů. Prostřednictvím výtvarného umění by děti mohly získat lepší povědomí o tom, jak je možné nahlížet na umělecké dílo z mnoha úhlů pohledu, vidět ho v kontextu historickém, uměleckém i etickém a v neposlední řadě i očima ostatních ve skupině, protože co člověk, to jiné vnímání. Výtvarný kroužek může vést k osvojení dovedností, které umožní vidět umělecká díla hlubším pohledem, lépe vnímat jak výtvarnou složku, tak téma díla a jeho poselství. S ohledem na věk dětí by poznávání hodnot uměleckého díla mělo napomoci v orientaci pojmů *krása* a *kyč* a jejich uplatnění v životě. Nemalou roli hraje v kroužku rozvoj komunikativních dovedností a rozvoj kritického myšlení. Děti se naučí vyjádřit svůj názor, vysvětlit ostatním jak a proč se na věc takto dívají a zároveň se naučí respektovat názory ostatních, protože každý bude mít právo vyjádřit se a povinnost respektovat jiný názor.

---

⁸¹ PALOUŠ, R., SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus: filosofické základy teorie výchovy*, s. 14.

⁸² Tamtéž, s. 16.

Výtvarný kroužek je koncipován pro děti mladšího školního věku z důvodu podchycení zájmu dětí o umění co možná nejdříve, ale v této formě by bylo možné použít ho jako východisko pro jinou skupinu a této skupině přizpůsobit obtížnost a množství nabídky činností. Kroužek v tomto pojetí by mohl naplnit prostor volného času smysluplným poznáváním, inspirací, radostí ze společného setkávání a prožívání, jehož výsledkem by mohlo být seznámení s konkrétními uměleckými díly, lepší orientace v kulturních památkách v blízkém i vzdáleném okolí, probuzení zájmu o historii a v neposlední řadě i schopnost vyjadřovat své názory, postřehy, domněnky.

Picasso prohlásil, že každé dítě je umělec, problém je v tom, aby umělcem zůstalo, až vyroste. Je zřejmé, že ne každému se to podaří, ale jistě je možné, aby základy vnímavosti byly natrvalo položeny. Výsledkem by mohlo být, že mladý člověk neprojde kolem „věci“ bez zájmu, bez povšimnutí.

Motto:

„Všichni na jednom jevišti velikého světa stojíme a cokoliv se tu koná, všech se týče.“

J. A. Komenský⁸³

---

⁸³ AZcitaty.cz. [online].

Seznam použitých zdrojů

BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Ekumenický překlad. Podle ekumenického vydání z roku 1985. Biblická společnost v ČSR:1990. ISBN neuvedeno

BLÁHA, J.; ŠAMŠULA, P. *Průvodce výtvarným uměním III*. 2. vyd. Praha: SPL - Práce, 2000. ISBN 80-86287-33-5.

BORCHGRAVE, H. *Cesty křesťanského umění*. Praha: Knižní klub, 2002. ISBN 80-242-0805-9.

DEBICKI, J. et al. *Dějiny umění: malířství, sochařství, architektura*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-076-0.

ECO, U. *Umění a krása ve středověké estetice*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-098-1.

FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6.

GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. Vyd. 2., rev., v MF a Argo 1. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-7203-143-0.

HLAVÁČEK, L. *Řeč tvarů: umění vnímat umění*. Praha: Horizont, 1984. ISBN neuvedeno

HOGENOVÁ, A.; ed. a MOSKALOVÁ, J. ed. *Pragma jako tvůrčí čin ve výchově, umění a sportu: Praha, 6. května 2004: [sborník mezinárodní konference]*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-204-0.

CHODURA, R.; KLIMEŠOVÁ, V.; KŘIŠŤAN, A. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-530-6.

JANSON, H. W.; JANSON, D. J. *Cesty malířského umění: Přehled vývoje malířství od pravěku do současnosti*. 1. vyd. V Odeonu. Praha: Odeon, 1969. ISBN neuvedeno.

KNÍŽÁK, M. Dohánět svět v umění je špatné. *Učitelství noviny*, 2013, roč. 116, č. 36, s. 11

KOČEROVÁ, M.; BAUMAN, P. Rozvoj kritického a tvořivého myšlení v prostoru volného času. BAUMAN, P. (ed.) *Kritické a tvořivé myšlení: není to málo?: rozvoj myšlení ve filosofických, teologických, psychologických a pedagogických souvislostech*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Centrum filozofie pro děti, 2013. ISBN 978-80-7394-432-2

KULKA, T. *Umění a kýč*. Vyd. 2., rozš. Praha: Torst, 2000. ISBN 80-7215-128-2.

KUNZMANN, P.; WIEDMANN, F.; BURKARD, F-P. *Encyklopedický atlas filosofie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-339-8.

LABBÉ, B.; PUECH, M. *Já a svět, svět a já*. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2431-2.

PALOUŠ, R.; SVOBODOVÁ, Z. *Homo educandus: filosofické základy teorie výchovy*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1901-9.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PŘÍKASKÝ, J. V. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-505-5.

PTÁČKOVÁ, B.; STIBRAL, K. *Estetika na dlani*. Olomouc: Rubico, 2002. ISBN 80-85839-79-2.

ROESELOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995. ISBN 80-238-3744-3.

ŠINDELÁŘ, D. *Krása v nás a kolem nás*. Praha: Albatros, 1981. ISBN neuvedeno.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

WELTONOVÁ, J. *Umění zblízka - jak vnímat obrazy*. Bratislava: Perfekt, 1995, ©1994. ISBN 80-85261-81-2.

Umění: velký obrazový průvodce. Praha: Knižní klub, 2010. ISBN 978-80-242-2663-7.

Největší malíři: život, inspirace a dílo. Praha: Eaglemoss International, 2000-[2002]. ISSN 1212-8872.

Internetové zdroje

AZcitaty.cz. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://azcitaty.cz/jan-amos-komensky/3997/>>.

Didaktické obrazy a práce s nimi [online]. Hradec Králové: Katechetické a pedagogické centrum Biskupství královéhradeckého [cit. 2014-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://vkd.bihk.cz/poselstvi-krestanskych-svatku/velikonoce-postni-doba/didakticke-obrazy-prace-s-nimi#attachments>>.

Hranostaj [online]. [cit. 2014-02-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.hranostaj.cz/hra568>> .

Hranostaj [online]. [cit. 2014-02-26]. Dostupné na WWW:
<<http://www.hranostaj.cz/hra569>> .

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. [online]. Praha. Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001. [cit. 2014-03-02]. Dostupné na WWW:
<<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2013-10-28]. Dostupné na WWW:
<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Význam vybraných dětských uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku školní docházky [online]. Praha [cit. 2014-03-01]. Dostupné na WWW:
<http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2012/11/Shrnuti_vyzkumna_temata.pdf>.

Přílohy

Příloha 1

Téma: Adam a Eva – Svoboda rozhodování (Gn 2,16 - 1; Gn 3,1 -24)

Cíl: Prozkoumat vztah mezi rozhodováním a důsledky

Dílčí cíle: Hledání souvislostí mezi rozhodnutím a jeho důsledkem

Dokázat identifikovat důsledek rozhodnutí

Hledání významu pojmu svoboda

Pomůcky: reprodukce výtvarných děl k tématu, případně návštěva místa s výtvarnými díly k tématu, Bible nebo Biblické příběhy pro děti, tajemná krabička

Věk: 9 +

1. Úvod: Výtvarná díla k tématu - příklady

- Stvoření zvířat a Stvoření Adama (Paolo Uccello, 1424-1425, nástěnná malba)⁸⁴
- Stvoření Evy a Prvotní hřích (Paolo Uccello, 1424-1425, nástěnná malba)⁸⁵
- Adam a Eva (Lucas Cranach, 1526, olej na dřevěné desce)⁸⁶
- Pokušení Adama a Evy (Masolino, 1425-1428, nástěnná malba)⁸⁷
- Vyhnání z ráje (Masaccio, 1424-1426, nástěnná malba)⁸⁸
- Tematické obrazy z kulturních památek a muzeí v okolí

---

⁸⁴ Srov. *Největší malíři: život, inspirace a dílo*. Paolo Uccello. 2000, roč. neuveden, č. 33, s. 6 - 7

⁸⁵ Srov. *Největší malíři: život, inspirace a dílo*. Paolo Uccello. 2000, roč. neuveden, č. 33, s. 6 - 7

⁸⁶ Srov. *Největší malíři: život, inspirace a dílo*. Lucas Cranach. 2000, roč. neuveden, č. 54, s. 10

⁸⁷ Srov. *Umění: velký obrazový průvodce*, s. 97

⁸⁸ Srov. *Největší malíři: život, inspirace a dílo*. Masaccio. 2000, roč. neuveden, č. 40, s. 15 - 16

Informace k dílům – nástěnné malby *Stvoření světa a Stvoření Adama, Stvoření Evy a Prvotní hřích*

Autor Paolo Uccello vyrůstal a tvořil počátkem 15. Století. Již v deseti letech se pro své nadání stal pomocníkem sochaře Ghibertiho. Od dvaceti let často cestoval a studoval jinou tvorbu. Od roku 1424 byl členem cechu malířů a vytváří známé fresky, inspirované Knihou zrodu Genesis, v klášteře Santa Marie Novella ve Florencii.

Fresky, nástěnné malby, jsou namalovány na monochromatické bázi zelené hlíny.⁸⁹ Díky této barvě mají fresky zelenou patinu a galerii se říká „zelená“. Na dvou nástěnných malbách umělec zachytil čtyři příběhy z knihy Genesis. Půlkruhový horní obraz *Stvoření zvířat a Stvoření Adama* tvoří určitý celek se spodním obrazem *Stvoření Evy a Prvotní hřích*, na každém z obrazů jsou zachyceny dva výjevy.

Na horním obrazu jsou scény uprostřed rozděleny skálou s tyčícím stromem a spojeny okrovým nebem, výjevy na spodním obrazu jsou odděleny pouze bujnou vegetací, která zároveň dává celému obrazu určitý rámeček.⁹⁰

Rozbor uměleckého díla

Rozbor provedeme podle části Práce s dílem. V jednotlivých etapách může dojít k diskuzi, k rozdílným názorům ve vnímání děl, které bude třeba vyslechnout, účastníci budou mít dostatek možností vyjádřit se, souhlasit či nesouhlasit.

2. Motivace: Četba příběhu z Biblických příběhů pro děti nebo z Bible Krabička s tajemným obsahem (zákaz otevření)

3. Rozbor tématu, diskuse – společné hledání a zkoumání

Příklady otázek a podnětů k diskusi

Co znamená svoboda? Co znamená rozhodování a rozhodnutí? Je naše rozhodování svobodné? Kdy? *Adam a Eva se svobodně rozhodli k porušení zákazu*. Mohla se Eva svobodně rozhodnout, zda zákaz poruší? Mohl se svobodně rozhodnout Adam? *Člověk*

---

⁸⁹ Monochromatická malba – podmalba, kvalitní přípravné vrstvy spodních maleb pro lepší kvalitu a trvanlivost jednotlivých vrstev, pro dlouhou životnost vrchní malby. Díky kvalitní podmalbě se mnohá díla dochovala v dobrém stavu dodnes.

⁹⁰ Srov. *Největší malíři: život, inspirace a dílo*. Paolo Uccello. 2000, roč. neuveden, č. 33, s. 3; 6 - 7

je svobodný. Znamená to, že si tedy člověk může dělat, co chce? Jsou věci, o kterých rozhodovat nemůžeme, třeba o tom, jaké bude počasí nebo zda budeme létat jako ptáci. To jsou věci, které nemůžeme ovlivnit. Ale svobodní jsme v záležitostech, které ovlivnit můžeme. Můžeme se svobodně rozhodnout. Proč se rozhodujeme tak, jak se rozhodujeme? Máme pro to nějaké důvody? Důvod je tedy příčinou našeho rozhodnutí? Rozhoduje se člověk vždy podle nejsilnějšího důvodu? To pak ale není svobodné rozhodnutí, ale rozhodnutí podle nejsilnějšího důvodu, tedy předem dané a ne svobodný výběr. Na základě čeho se rozhodujeme? Rozhodujeme se na základě zkušeností svých i cizích, rozhodujeme se rozumem, srdcem, rozhodujeme se na základě informací. Víme, že sladké není zdravé – kazí se po něm zuby, tloustne se a způsobuje nemoci. Víme, že kouření není zdravé, páchne, stojí spoustu peněz a přesto se lidé svobodně rozhodnou kouřit. Proč? Pak nesou zodpovědnost za své rozhodnutí. Co je vede k takovému rozhodnutí? Pamatujete si nějaké své rozhodnutí, kterého jste později litovali?

Jablko mi spadlo na hlavu a rozbilo mi brýle nebo nos. Je za to jablko odpovědné? Není. Jablko nemělo možnost svobodně se rozhodnout, zda spadne, či nikoli, nemělo tedy za svůj pád žádnou zodpovědnost.

Malé děti nedokážou vidět všechny následky, proto mají méně svobody.

Někdy je pro nás těžké rozhodnout se, rozhodujeme se, co je pro nás lepší, výhodnější, výnosnější, rozumnější, zvažujeme důvody. Kdy nastala u vás situace s rozhodováním? Někdy přeneseme rozhodnutí na někoho jiného. Ale i to je rozhodnutí. I nerozhodnutí je způsob rozhodnutí. V tom je naše svoboda.

A kde končí naše svoboda? Může naše svoboda omezit ostatní? Když pustím nahlas rádio, omezím svobodu sourozence, který se chce v klidu učit. Když si doma kopu hlasitě míčem, omezují souseda, který spí po noční směně. Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého.

Může svobodné rozhodnutí vést k nesvobodě? Svoboda může naši svobodu někdy i zničit. Máme informace o škodlivosti a návykovosti kouření, alkoholu a drog, přesto se lidé svobodně rozhodnou je zkusit. Je to jejich svobodné rozhodnutí? Mohou s nimi přestat? Nemohou. Už se nemohou svobodně rozhodnout, že s nimi přestanou. Někdy tedy naše svobodné rozhodnutí způsobí, že už se pak svobodně rozhodnout nemůžeme.

Vycházíme-li z předpokladu, že Adam s Evou chápali dosah svého chování, zamysleme se nad tím, proč pro ně bylo tak těžké uposlechnout příkaz. Také jste se dostali do situace, kdy jste neposlechli příkaz? Co vás k tomu vedlo? Jaké to mělo důsledky?

Adam a Eva měli možnost užívat celou zahradu, kromě ovoce z jednoho stromu. Proč se nedokázali ovládnout? Také jste se někdy v podobném případě nedokázali ovládnout? A situace, kdy jste odolali? Zakázané ovoce bylo lákavé. Lákalo vás někdy něco nedovoleného, zakázaného? Možná by Evu samotnou nenapadlo ochutnat, ale had ji přemluvil. Stalo se někdy, že vás přemluvil kamarád nebo dospělý k něčemu, k čemu byste se sami nerozhodli?

*Může se stát, že vás bude kamarád nebo dospělý přemlouvat, abyste zkusili kouření, alkohol nebo drogy. Hlavní rozhodnutí je na vás, je to vaše **svobodné rozhodnutí**, jestli ho poslechnete a uděláte něco, o čem víte, že to není správné. Často, když uděláme něco zlého nebo špatného, máme **špatné svědomí**. Co je špatné svědomí? Jak se projevuje?*

Může se stát, že se někdy špatně rozhodneme, ale je třeba si včas uvědomit, nakolik rozhodnutí ovlivní náš další život.⁹¹

4. Výtvarná činnost a spontánní reflexe

Námět výtvarné činnosti vychází z tématu hodiny. Může jím být původní dílo, tedy zpracování tématu Rajská zahrada, představy dětí o jejím vzhledu, barvách, rostlinách, zvířatech či lidech. Ztvárněno může být i přistižení Adama a Evy, jejich vyhnání z ráje. Dalším možným námětem může být vlastní zkušenost, případně důsledky činu.

Nabízí se široké spektrum technik - kresba hrudkou, voskovkou, akvarel, koláž, trojrozměrné vyhotovení z plastelíny, papíru či jiných materiálů.

Děti budou při práci spontánně reagovat, vyjadřovat se k tématu, ke své práci.

5. Reflexe: naplnění cílů

Nabídka dalších činností k tématu

Přednáška a diskuze s pozvaným odborníkem, který vysvětlí danou problematiku.

Improvizované interview s Adamem a Evou – dvě děti jako Adam a Eva odpovídají na otázky ostatních, jak žili v zahradě, co celý den dělali, jaká tam žila zvířata a rostliny, jak se jim tam líbilo, proč se rozhodli tak, jak se rozhodli, jak uvažovala Eva při rozhovoru s hadem, jak uvažoval Adam při nabídce jablka Evou, zda zvažovali možnost jablko nejíst, co je k neuposlechnutí vedlo, zda si uvědomovali důsledky atd..

---

⁹¹ Srov. LABBÉ, B.; PUECH, M. *Já a svět, svět a já*, s. 59-78

Dramatizace příběhu, možno ve třídě nebo ve školní zahradě pod jabloní, děti si také mohou vyzkoušet i dodržet zákaz ochutnat jablka z konkrétního stromu, třeba tam i denně dojít a zkusit, zda budou mít chuť ochutnat zrovna zakázaná jablka.

Pantomimické ztvárnění příběhu – Eva, Adam, had – trojice dětí

Metodické poznámky a doporučení:

Vzhledem o obsáhlosti tématu bude vhodné rozložit je do více setkání, např. nejprve rozbor výtvarného díla a v dalším setkání diskusi na téma Svoboda rozhodování a výtvarná činnost apod.

Příloha 2

Co je krása – hra s pracovním listem

Cíl: ujasnění pojmů krása a ošklivost, vytvoření definice krásy a ošklivosti, uvědomění vlastních zábran a předsudků v přístupu k těmto pojmům

Pomůcky: pracovní list, prázdný papír, psací potřeby

Věková skupina: 7 +

Časová dotace: 20 – 40 min

Zadání: vytvořte vlastní definici krásy, napište, co je pro vás krásné a proč

Postup - možnosti:

Účastníci dostanou za úkol vytvořit vlastní definici krásy/ošklivosti. Poté vyplní dotazník a posoudí, zda jejich definice odpovídá původnímu znění. Dále mohou přečíst ostatním, co je pro každého z nich krásné a zkusí vytvořit společnou definici krásy/ošklivosti. Může dojít k posuzování jednotlivých definic – každý dá bod definici, která se mu zdá nejlepší a poté je možné vybrat nejlepší dle bodování, případně se k jednotlivým definicím vyslovit, nebo mohou všichni společně vytvořit definice novou. Nakonec může dojít k přečtení definic krásy z publikací o umění či estetice a diskutovat nad nimi. Pořadí úkonů je možné zaměnit dle věku, potřeb a schopností členů skupiny.

Návrh pracovního listu:

Moje definice krásy:

Moje definice ošklivosti:

- krásná/ošklivá žena
- krásný/ošklivý muž
- krásné/ošklivé místo v přírodě
- krásné/ošklivé město
- krásná/ošklivá stavba
- krásná/ošklivá hudba
- krásný/ošklivý film
- krásná/ošklivá kniha

Společná definice krásy:

Společná definice ošklivosti:

Definice krásy, která se mi nejvíce líbí.⁹²

---

⁹² Srov. *Definice krásy*. Hranostaj [online].

Příloha 3

Fotografický úlovek

Cíl: rozvoj vnímavosti, citlivosti a nového pohledu na „obyčejné“ věci kolem nás, rozvoj schopnosti rozhodnout se (výběr objektu), rozvoj komunikativních dovedností

Pomůcky: digitální fotoaparát (mobilní telefon, tablet), PC (projektor)

Věková skupina: 7 +

Zadání: Vydejte se během týdne na vycházku obcí a pozorně prohlížejte stavby. Vyberte jednu, která se vám nejvíce líbí, a tu, která se vám nejméně líbí a obě vyfotografujte.

Na schůzce dáme foto do PC a společně prohlédneme úlovky. O jednotlivých objektech pohovoříme: proč se líbí – nelíbí, vyslechneme názory ostatních, můžeme diskutovat.

Možnosti obměny: fotografie uměleckého díla, zajímavého místa, specifické věci, např. zajímavé okno, dveře, vrata, klika apod., nejkrásnější věci, ošklivé věci, zátiší, stromy.⁹³

---

⁹³ Srov. *Lov na krásno*. Hranostaj [online].

Abstrakt

KLADIVOVÁ, H. *Křesťanské výtvarné umění při práci ve výtvarném kroužku*. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce PhDr. Bc. Zuzana Svobodová Ph.D.

Klíčová slova: výchova ve volném čase, výchova k umění, umění, umělecké dílo, krása, kýč, křesťanské výtvarné umění, výtvarné umění ve vzdělávacích programech, výtvarný kroužek

Bakalářská práce se zabývá možnostmi práce ve výtvarném kroužku pro děti mladšího školního věku, s cílem poznávat umění a rozvíjet vnímavost k umění v souladu s cíli Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Na základě křesťanského výtvarného umění je nabídnuto poznávat umění v kontextu historickém, uměleckém i etickém. Kromě vysvětlení základních pojmů, které jsou důležité pro práci s uměleckými díly ve výtvarném kroužku, je popsán vývoj křesťanského výtvarného umění od počátků křesťanství přes středověk, renesanci až po současnost v kontextu určitého období. Dále je uvedena charakteristika dítěte mladšího školního věku a charakteristika vlastní činnosti kroužku s vymezením jeho hlavních cílů. Zdůrazněny jsou následující cíle výtvarného kroužku: rozvoj vnímavosti k umění, uchopení námětu díla a práce s ním, praktické důsledky vlastní práce s uměleckým dílem - např. různé činnosti s náměty uměleckých děl.

Abstract

Christian Arts in the work of The Art group

The key words: the education in leisure, the education in the arts, the arts, the work of art, the beauty, kitsch, the Christian arts, the arts in the educational programmes, the arts group.

The thesis deals with the working possibilities for the young school kids in the arts group. The goal is to teach the kids to recognize the arts and cultivate their sensitivity for the art in harmony with the goals of The General Educational Program for the basic education. It is offered to recognize the arts in historical, artistic and ethical context based on the Christian Arts. Besides the explanation of the basic terms, which are important for the work with the works of art in the Arts group, there is described the development of the Christian arts from the beginning of Christianity, through Medieval times and the Renaissance to the present in the context of the specific period. Further there are described the young school kids and the activities of the group with a definition of its main goals. The following goals of the arts group are emphasized: the development of the sensitivity for the art, the understanding of the theme of the piece of art and work with it, the real results of the work with the piece of art – for instance different tasks on the topics of works of art.